

Saydulla DADAYEV,
Toshkent davlat pedagogika universiteti professori, b.f.d
E-mail: s_dadaev@mail.ru
Dilbar PALUANIAZOVA,
Qoraqalpog‘ davlat universiteti dotsenti v.b., PhD

B.f.d. A.Pazilov taqrizi asosida

ON THE SYSTEMATIC POSITION AND DISTRIBUTION OF SHEEP NEMATODES IN KARAKALPAKSTAN

Annotation

The article provides data on the species composition of small cattle nematodes in Karakalpakstan, their systematic position, seasonal dynamics, extent of invasion and intensity of invasion.

Key words: Helminth, nematodes, extensiveness of invasion, intensity of invasion, biohelminth

О СИСТЕМАТИЧЕСКОМ ПОЛОЖЕНИИ И РАСПРОСТРАНЕНИИ НЕМАТОД ОВЕЦ В УСЛОВИЯХ КАРАКАЛПАКСТАНА

Аннотация

В статье приводятся данные о систематическом положении, распространении, сезонной динамике, экстенсивности инвазии и интенсивности инвазии нематод овец в условиях Каракалпакстана.

Ключевые слова: Гельминт, нематоды, экстенсивность инвазии, интенсивность инвазии, биогельминт.

QORAQALPOG‘ISTONDA QO‘YLAR NEMATODALARINING SISTEMATIK HOLATI VA ULARNING TARQALISHI

Аннотация

Mazkur maqolada Qoraqalpog‘istonda qo‘ylarda parazitlik qiladigan nematodalarning sistematik holati, ularning tarqalishi, mavsumiy dinamikasi, invaziya ekstensivligi va invaziya intensivligi to‘g‘risidagi ma‘lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar: Gelmint, nematodalar, invaziya ekstensivligi, invaziya intensivligi, biogelmint.

Kirish. Dunyo miqiyosida keyingi yillarda ekologik va antropogen omillar ta‘sirida mahsuldor hayvonlarni, jumladan qo‘ylar nematodalarining geografik tarqalishi, tur tarkibi, sistematik holati o‘zgarib bormoqda. Shunday ekan, kasallik qo‘zg‘atuvchi gelmintlarni va ayniqsa nematodalarni tarqalish areallarini aniqlash hamda ilmiy asoslangan holda ularni oldini olish chora tadbirlarini shlab chiqish dolzarb hisoblanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-iyuldagi “Qoraqalpog‘iston Respublikasida chorvachilik tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4776-son Qarori hamda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi “O‘zbekiston chorvachilik sohasi va uning tarmoqlarini rivojlantirish bo‘yicha 2022-2026-yillarga mo‘ljallangan dasturni tasdiqlash to‘g‘risida”gi PQ-120-son Qarorida respublikamizda aholini yuqori sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan, sanoatni esa qishloq xo‘jalik xom ashyosi bilan ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Lekin soha rivojiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadigan qator omillar ham borki, bular qatoriga qishloq xo‘jalik hayvonlarida, shu jumladan, qo‘ylarda parazitlik qilib, ular mahsuldorligini kekeskin kamaytiradigan ko‘plab gelmintozlarni kiritish mumkin. Aynan Qoraqalpog‘istonda qo‘ylarda parazitlik qiladigan nematodalarning sistematik holati, ularning tarqalishi, mavsumiy dinamikasi, invaziya ekstensivligi va invaziya intensivligi deyarli o‘rganilmagan.

Ishning maqsadi. Qoraqalpog‘iston sharoitida qo‘ylarda parazitlik qiladigan nematodalarning sistematik holati va ularni tarqalishini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot materiallari va metodlari. Gelmintologik tadqiqot ishlari 2021-2024-yillar davomida Qoraqalpog‘istonning turli hududlardagi chorvachilik fermer xo‘jaliklari hamda shaxsiy xonadonlarda 184 bosh qo‘y K.I. Skryabinning to‘liq va to‘liq bo‘lmagan gelmintologik yorib ko‘rish usuli asosida tekshirildi [3]. Qo‘ylarning gelmintlar bilan zararlanishining miqdoriy ko‘rsatkichlari invaziya ekstensivligi va invaziya intensivligi kabi mezonlar asosida baholandi. Nematodalar tur tarkibini aniqlashda tegishli ilmiy monografiyalardan foydalanildi [4].

Tahlil va natijalar. Olib borilgan tadqiqotlarimiz natijasida Qoraqalpog‘istonning turli hududlarida qo‘ylarda 24 tur nematodalar qayd etilgan bo‘lib, ular 15 avlod, 9 oila va 5 turkumga mansubdir (1-jadval).

1-jadval

Qoraqalpog‘istonda qo‘ylar nematodalarining taksonomik tarkibi

T/r	Oila	Avlod	Tur
TRICHOCEPHALIDA turkumi			
1	Trichocephalidae	1	2
STRONGYLIDA turkumi			
2	Chabertidae	2	3
3	Trichostrongylidae	6	13
PSEUDALIIDA turkumi			
4	Dietyocaulidae	1	1
OXYURIDA turkumi			
5	Syphaciidae	1	1

SPIRURIDA turkumi			
6	Gongylonematidae	1	1
7	Habronematidae	1	1
8	Onchocercidae	1	1
9	Setariidae	1	1
	9	15	24

Quyida Qoraqalpog'istonda qo'ylarda parazitlik qiluvchi nematodalarning tur tarkibi hamda ularning sistematik o'rni bo'yicha ma'lumotlar keltirilgan.

Tip. Nematelminthes Schneider, 1873

Sinf. Nematoda Rudolphi, 1808

Turkum. Trichocephalida Skrjabin et Schulz, 1928

Kenja turkum. Trichocephalata Railliet et Henry, 1913

Oila. Trichocephalidae Baird, 1853

Avlod. *Trichocephalus* Schrank, 1788

1. *Trichocephalus ovis* Abildgaard, 1795

Trichocephalus ovis Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iro't, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l va Nukus tumanlariga tegishli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning yo'g'on ichaklarida, asosan ko'r ichagida parazitlik qilishi aniqlandi. Ular qo'ylarda bahor, yoz, kuz va qish oylarida, ya'ni yilning barcha fasllarda uchrashishi qayd etildi. Qo'ylarda IE 17,4 % ni va II 1 nusxadan 17 nusxagacha uchrashishi ma'lum bo'ldi. *T. ovis* geogelmint, ya'ni rivojlanishi to'g'ridan-to'g'ri, barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda ketadi.

2. *T. skrjabini* (Baskakov, 1924)

Trichocephalus skrjabini ham Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Bozatov, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iro't, Qonliko'l va Amudaryo tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning yo'g'on ichaklarida, asosan ko'r ichagida parazitlik qilishi qayd etildi. Bu nematoda bilan qo'ylar asosan bahor va kuz oylarida zaralanishi aniqlandi. Qo'ylarda IE 20,1 % ni va II 1 nusxadan 23 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *T. skrjabini* ham geogelmint,.

Turkum. Strongylida Railliet et Henry, 1913

Kenja turkum. Strongylata Railliet et Henry, 1913

Oila. Chabertiidae (Popova, 1952)

Avlod. *Chabertia* Railliet et Henry, 1909

3. *Chabertia ovina* (Fabricius, 1788)

Chabertia ovina Qoraqalpog'istonning Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy, Sho'manoy va Nukus tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning yo'g'on ichagidan bahor, yoz va kuz oylarida aniqlandi. Qo'ylarda IE 18,5 % ni va II 2 nusxadan 25 nusxagacha uchrashi ma'lum bo'ldi. *Chabertia ovina* geogelmint.

Avlod. *Oesophagostomum* Molin, 1861

4. *Oesophagostomum venulosum* (Rudolphi, 1809)

Oesophagostomum venulosum Qoraqalpog'istonning Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy, Sho'manoy va Ellikqala tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning, asosan, yo'g'on ichaklarida, ba'zan esa ingichka ichaklarida bahor, yoz va kuz oylarida qayd etildi. Qo'ylarda IE 17,4 % ni va II 1 nusxadan 7 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Oesophagostomum venulosum* geogelmint bo'lib, barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda, ya'ni oraliq va qo'shimcha xo'jayinlarsiz kechadi.

5. *Oes. columbianum* Curtice, 1890

Bu nematoda Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iro't, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Shumanoy, Ellikqala va Chimboy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning yo'g'on ichaklarida bahor, yoz va kuz oylarida aniqlandi. Qo'ylarda IE 26,6 % ni va II 2 nusxadan 7 nusxagacha uchrashi ma'lum bo'ldi. *Oesophagostomum columbianum* ning ham rivojlanishi to'g'ridan-to'g'ri, ya'ni bitta xo'jayinda ketadi.

Oila. Trichostrongylidae Leiper, 1912

Avlod. *Trichostrongylus* Looss, 1905

6. *Trichostrongylus axei* (Cobbold, 1879)

Trichostrongylus axei Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iro't, Qonliko'l, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy va Sho'manoy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning, asosan, ingichka ichaklarida, ba'zan esa shirdonida parazitlik qilishi aniqlandi. Bu nematoda qo'ylarda bahor, yoz va kuz oylarida qayd qilindi. Qo'ylarda IE 37,0 % ni va II 2 nusxadan 61 nusxagacha uchrashi ma'lum bo'ldi. *Trichostrongylus axei* geogelmint, ya'ni barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda boradi.

7. *T. vitrinus* Looss, 1905

Bu parazit Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iro't, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh va Xo'jayli tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning, asosan, ingichka ichaklarida bahor, yoz va kuz oylarida topildi. Qo'ylarda IE 29,3 % ni va II 3 nusxadan 75 nusxagacha uchrashi ma'lum bo'ldi. *Trichostrongylus vitrinus* geogelmint, barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda kechadi.

8. *Trichostrongylus sp.*

Trichostrongylus sp. Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qo'ng'iro't va Chimboy tumanlariga qarashli chorvachilik xo'jaliklari qo'ylari ingichka ichagidan aprel va oktabr oylarida aniqlangan. Qo'ylarda IE 0,5% ni tashkil qilgan. Geogelmint, barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda boradi.

Avlod. *Haemonchus* Cobbold, 1898

9. *Haemonchus contortus* (Rudolphi, 1803)

Haemonchus contortus Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iro't, Bo'zatov, Chimboy va Nukus tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning, asosan, shirdonida, ba'zan ingichka

ichaklarida parazitlik qilishi aniqlangan. Parazit bahor, yoz va kuz oylarida uchrashishi kuzatildi. Qo'ylarda IE 37,0 % ni va II 5 nusxadan 57 nusxagacha uchrashi ma'lum bo'ldi. *Haemonchus contortus* ni ham barcha rivojlanishi bitta xo'jayinda boradi.

10. *H. placei* (Place, 1893)

Haemonchus placei Qoraqalpog'istonning Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy va Sho'manoy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning shirdonida va ingichka ichagida parazitlik qilishi hamda bahor, yoz va kuz oylarida uchrashi aniqlandi. Qo'ylarda IE 19,0 % ni va II 5 nusxadan 33 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Haemonchus placei* ni rivojlanishi ham to'g'ridan-to'g'ri.

Avlod. *Marshallagia* Orloff, 1933

11. *Marshallagia marshalli* Ransom, 1907

Marshallagia marshalli Qoraqalpog'istonning Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy, Sho'manoy va Kegeyli tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning shirdoni va ingichka ichagida parazitlik qilishi qayd etildi. Parazit, asosan, bahor, yoz va kuz oylarida uchrashi aniqlandi. Qo'ylarda IE 16,3 % ni va II 3 nusxadan 54 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Marshallagia marshalli* geogelmint bo'lib, barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda boradi.

12. *M. mongolica* Schumakovitsh, 1938

Bu nematoda Qoraqalpog'istonning Taxtako'pir, Bo'zatov, Mo'ynoq, Chimboy, Sho'manoy va Ellikqala tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning shirdoni va ingichka ichagida bahor va kuz fasllarida aniqlandi. Qo'ylarda IE 7,6 % ni va II 3 nusxadan 27 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Marshallagia mongolica* ham geogelmint.

Avlod. *Nematodirus* Ransom, 1907

13. *Nematodirus abnormalis* May, 1920

Nematodirus abnormalis Qoraqalpog'iston sharoitida Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Bo'zatov, Chimboy va Sho'manoy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning ingichka ichagida parazitlik qilishi hamda yil fasllarining bahor, yoz va kuz oylarida uchrashligi aniqlandi. Qo'ylarda IE 28,3 % ni va II 1 nusxadan 120 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Nematodirus abnormalis* ni rivojlanishi ham bitta xo'jayinda boradi.

14. *N. helvetianus* May, 1920

Bu nematoda Qoraqalpog'istonning Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Kegeyli, Qorao'zak va Xo'jayli tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning ingichka ichagidan topilib, bahor, yoz va kuz oylarida uchrashligi aniqlandi. Qo'ylarda IE 24,4 % ni va II 2 nusxadan 10 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Nematodirus helvetianus* ni rivojlanishi to'g'ridan-to'g'ri.

15. *N. oiratianus* Rajewskaja, 1929

Nematodirus oiratianus Qoraqalpog'istonning Qorao'zak, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy va Sho'manoy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning ingichka ichagida parazitlik qiladi va bu nematoda, asosan, bahor, yoz hamda kuz oylarida aniqlandi. Qo'ylarda IE 20,8 % ni va II 1 nusxadan 25 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Nematodirus oiratianus* ni ham barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda kechadi.

16. *N. spathiger* (Railliet, 1896)

Bu parazit Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Amudaryo, Ellikqala, Chimboy, Sho'manoy va Nukus tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning ingichka ichagida parazitlik qiladi va u, asosan bahor va kuz oylarida aniqlandi. Qo'ylarda IE 6,0 % ni va II 3 nusxadan 10 nusxagacha uchradi. Rivojlanishi to'g'ridan-to'g'ri.

Avlod. *Teladorsagia* Andreeva et Satubaldin, 1954

17. *Teladorsagia circumcincta* (Stadelmann, 1894)

Teladorsagia circumcincta Qoraqalpog'istonning Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli va Chimboy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning shirdonida bahor va kuz oylarida uchrashi aniqlandi. Qo'ylarda IE 7,6 % ni va II 2 nusxadan 5 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. Barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda boradi.

Avlod. *Ostertagia* Ransom, 1907

18. *Ostertagia* sp.

Ostertagia sp. Qoraqalpog'istonning Kegeyli tumaniga qarashli chorvachilik xo'jaligida iyul oyida bir bosh qo'ying shirdonida 3 nusxasi uchraganligi aniqlangan. Qo'ylarda IE 0,5 % ni tashkil qilgan. *Ostertagia* sp. ni barcha rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda boradi.

Turkum. *Pseudalida* Azimov, 1998

Kenja turkum. *Pseudalata* Azimov, 1998

Oila. *Dictyocaulidae* Skrjabin, 1914

Avlod. *Dictyocaulus* Railliet et Henry, 1907

19. *Dictyocaulus filaria* (Rudolphi, 1809)

Dictyocaulus filaria Qoraqalpog'istonning Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Ellikqala va Nukus tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning o'pkasi, bronxlari va traxeyalarida bahor, yoz va kuz oylarida parazitlik qilishi aniqlandi. Qo'ylarda IE 31,0 % ni va II 2 nusxadan 11 nusxagacha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Dictyocaulus filaria* ham geogelmint.

Turkum. *Oxyurida* Skrjabin, 1923

Kenja turkum. *Oxyurata* Skrjabin, 1923

Oila. *Syphaciidae* Skrjabin et Schikhobalova, 1951

Avlod. *Skrjabinema* Werestschagin, 1926

20. *Skrjabinema ovis* (Skrjabin, 1915)

Skrjabinema ovis Qoraqalpog'istonning Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq va Ellikqala tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning yo'g'on ichagida parazitlik qilishi

aniqlandi. Parazit, asosan, bahor, yoz va kuz oylarida uchrashi ma'lum bo'ldi. Qo'ylarda IE 6,0 % ni va II 4 nusxadan 12 nusxagasha uchrashligi ma'lum bo'ldi. *Skrjabinema ovis* geogelmint, ya'ni rivojlanish jarayoni bitta xo'jayinda boradi.

Turkum. Spirurida (Railliet, 1914)

Kenja turkum. Spirurata (Railliet, 1914)

Oila. Gongylonematidae Sobolev, 1949

Avlod. *Gongylonema* Molin, 1857

21. *Gongylonema pulchrum* Molin, 1857

Gongylonema pulchrum Qoraqalpog'istonning Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh, Xo'jayli, Chimboy, Sho'monoy va Ellikqala tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning qizilo'ngachi va tomoqning shilliq qavati epiteliysida parazitlik qilishi aniqlandi. Bu nematoda qo'ylarda bahor, yoz va kuz oylarida topildi. Qo'ylarda IE 6,5 % ni va II 3 nusxadan 7 nusxagasha uchrashligi ma'lum bo'ldi.

Oila. Habronematidae Ivaschkin, 1961

Avlod. *Parabronema* Baylis, 1921

22. *Parabronema skrjabini* Rassowska, 1924

Bu nematoda Qoraqalpog'istonning Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Chimboy, Xo'jayli, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq va Taxiatosh tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning shirdonida bahor, yoz va kuz oylarida parazitlik qilishi aniqlandi. Qo'ylarda IE 9,2 % ni va II 3 nusxadan 17 nusxagasha uchrashi ma'lum bo'ldi.

Oila. Onchocercidae (Leiper, 1911)

Avlod. *Skrjabinodera* Gnedina, et vsevolodov, 1947

23. *Skrjabinodera saiga* Gnedina et Vsevolodov, 1947

Skrjabinodera saiga Qoraqalpog'istonning Taxtako'pir, Qo'ng'iroq va Chimboy tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning kurak osti muskul tolalarida bahor va kuz oylarida aniqlandi. Qo'ylarda IE 7,6 % ni va II 2 nusxadan 7 nusxagasha uchrashi ma'lum bo'ldi.

Oila. Setariidae (Yorke et Maplestone, 1926)

Avlod. *Setaria* Viborg, 1795

24. *Setaria labiatpapillosa* (Alessandrini, 1838)

Setaria labiatpapillosa Qoraqalpog'istonning Chimboy, Kegeyli, Qorao'zak, Taxtako'pir, Qo'ng'iroq, Qonliko'l, Amudaryo, To'rtko'l, Beruniy, Bo'zatov, Mo'ynoq, Taxiatosh va Xo'jayli tumanlariga qarashli fermer xo'jaliklarida hamda shaxsiy xonadonlardagi qo'ylarning qorin bo'shlig'ida, oshqozon osti bezida hamda qatqorin va qorin yog'larida parazitlik qiladi. Qo'ylar, asosan, bahor, yoz va kuz oylarida zararlanishi aniqlangan. Qo'ylarda IE 11,4 % ni va II 1 nusxadan 6 nusxagasha uchrashligi ma'lum bo'ldi.

Xulosa. Shunday qilib, Qoraqalpog'istonda qo'ylarida parazitlik qiladigan nematodalar 5 ta turkum, 9 ta oila, 15 ta avlod va 24 ta turga mansubdir. Maqolada nematodalarning mavsumiy dinamikasi, invaziya ekstensivligi, invaziya intensivligi va qaysi organlarda parazitlik qilishligi to'g'risida ham ma'lumotlar keltirilgan. Tadqiqot natijalari asosida olingan bu ma'lumotlar Qoraqalpog'iston sharoitida qo'ylarni gelmintlar bilan kasallanishining oldini olishda mutaxassislar uchun asosiy ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 3-iyuldagi "Qoraqalpog'iston Respublikasida chorvachilik tarmoqlarini jadal rivojlantirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4776-son Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi "O'zbekiston chorvachilik sohasi va uning tarmoslarini rivojlantirish bo'yicha 2022-2026-yillarga mo'ljallangan dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi PQ-120-son Qarori.
3. Скрябин К.И. Метод полных гельминтологических вскрытий позвоночных, включая человека. М.: Изд. МГУ, 1928. - 45 с.
4. Ивашкин В.М., Орипов А.О., Сонин М.Д. Определитель гельминтов мелкого рогатого скота. -М., «Наука», 1989. 255 с.